

й мовленнєва інформація, котра зафіксована на фонограмі, а також носії й технічні засоби зняття й фіксації інформації, котрі є речовими доказами за кримінальним провадженням. Для запису та відтворення інформації застосовуються різноманітні пристрої зняття, передавання та фіксації інформації, котрі також можуть бути надані на дослідження експерту.

Спосіб вчинення одержання неправомірної вигоди й причетність конкретної особи до вчинення злочину можуть бути встановлені за наявністю та локалізацією мікрочасток певної природи на різноманітних об'єктах навколишнього середовища, тілі

та одязі злочинця. За наявності мікрочасток на одязі, в теках, валізах, що виявлені у підозрюваної особи, а також за наявності мікрочасток та речовин, що перенесені на її руки з предмету незаконної вигоди, можна зробити висновок щодо способу надання/передавання грошових коштів, цінностей тощо. Використання в процесі документування спеціальних технічних речовин дозволяє отримати матеріал щодо злочинної діяльності підозрюваних, дає можливість контролювати переміщення предметів неправомірної вигоди. Основними методами, які застосовують експерти при проведенні цього виду експертизи є якісні хімічні та хроматографічні методи.

ЗАКОНОДАВЧІ ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ КОРУПЦІОНЕРІВ

LEGISLATIVE RESTRICTIONS IN RELEASE FROM PUNISHMENT OF CORRUPT OFFICIALS

О. П. Горох

Gorokh O.P.

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри галузевих правових наук, Національний
університет «Кієво-Могилянська академія»*

1. З метою посилення заходів протидії корупційним злочинам Законом України № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. (набрав чинності 15 січня 2015 року) [1] до Кримінального кодексу України (далі – КК) були внесені зміни, що певною мірою обмежують можливість застосування звільнення від кримінальної відповідальності (ст.ст. 45–48), призначення більш м'якого покарання (ст. 69), звільнення від покарання або його відбування (ст.ст. 74, 75, 79, 81, 82, 86, 87), зняття судимості (ст. 91) до осіб, які вчинили корупційні злочини. Видається, що ці зміни у кримінальному законодавстві мають неабиякий запобіжний

вплив на потенційних корупціонерів і відіграють помітну роль у протидії корупції. Водночас редакцію норм окремих статей Кодексу (зокрема, ст.ст. 75, 81, 82 КК) ми не можемо назвати досконалою. Це, у свою чергу, призводить до неоднакового застосування закону про кримінальну відповідальність. Так, ознайомлення із змістом положень ст.ст. 45, 46, ч. 1 ст. 47, ст. 48, ч. 4 ст. 74, ч. 1 ст.ст. 75, 79, пунктами 1, 2 ч. 3 ст. 81, пунктами 1, 2 ч. 4 ст. 82, ч. 4 ст. 86, ч. 2 ст. 91 КК дозволяє нам зробити висновок про неможливість застосування цих норм до осіб, які вчинили корупційні злочини певного ступеня тяжкості. Однак

положення окремих із зазначених норм можна тлумачити і дещо по-іншому.

2. Так, у ч. 1 ст. 75 КК законодавець чітко визначив, що суд може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням, крім випадків засудження за корупційний злочин. Водночас у ч. 2 цієї статті, що визначає умови звільнення від відбування покарання з випробуванням у разі затвердження угоди про примирення або визнання вини, аналогічної прямої заборони законодавець чомусь не передбачив. Як небезпідставно висловлюють свою стурбованість практикуючі юристи, неоднакова редакція ч. 1 та ч. 2 ст. 75 КК може стати у нагоді особливо кмітливим, які можуть умисно дійти такого хибного висновку: у разі укладання угоди про примирення або визнання вини, звільнення від відбування покарання з випробуванням осіб, котрі вчинили корупційні злочини, законом не забороняється. Варто зазначити, що Генеральною прокуратурою України із залученням фахівців провідних юридичних навчальних закладів опрацьоване це питання та прокурорам-процесуальним керівникам надано відповідні рекомендації для їх врахування у практичній діяльності [2, 398]. Такий крок Генеральної прокуратури України, загалом, заслуговує на підтримку. Проте постає питання про те, наскільки рекомендації сторони обвинувачення будуть (мають) сприйматися стороною захисту, судом, врешті-решт. Недолугість аналізованого кримінального законодавства може бути використана як раз у зворотному напрямку, особливо беручи до уваги відомий постулат про те, що «усі сумніви мають тлумачитися на користь обвинуваченого».

У зв'язку з цим більш прийнятною є рекомендація законодавцю V Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності» щодо приведення у відповідність положень ч. 1 та 2 ст. 75 КК, між якими виникла неузгодженість під час внесення змін до антикорупційного законодавства [3, 8]. Як варіант, пропонуємо ч. 2 ст. 75

КК викласти у такій редакції: «Суд приймає рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку затвердження угоди про примирення або про визнання вини, крім випадків засудження за корупційний злочин, якщо сторонами угоди узгоджено покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, позбавлення волі на строк не більше п'яти років, а також узгоджено звільнення від відбування покарання з випробуванням.

3. Не менш дискусійним у недалекому майбутньому (після фактичного відбуття засудженими за корупційні злочини певних строків покарання) може постати питання про можливість застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання (п. 2, 3 ч. 3 ст. 81), часткової амністії (ч. 4 ст. 86), помилування (ч. 3 ст. 87), заміни невідбутої частини покарання більш м'яким (п. 2, 3 ч. 4 ст. 82) щодо осіб, які засуджені за корупційні злочини невеликої тяжкості, тяжкі чи особливо тяжкі корупційні злочини. Відповідь на це питання у кримінальному законодавстві є далеко не однозначною.

Видається, що при тлумаченні цих норм можна дійти двох протилежних висновків. Перший висновок – негативний. Зазначені види звільнення від покарання можуть бути застосовані виключно щодо осіб, які вчинили корупційні злочини середньої тяжкості (ч. 4 ст. 354, ч. 3 ст. 358, ч. 2 ст. 365², ч. 1 ст. 368, ч. 2 ст.ст. 368², 368³, 368⁴, ч. 3 ст. 368³, 368⁴, ч. 1 ст. 369, ч. 2 ст. 369² КК). Вони не можуть бути застосовані до осіб, які засуджені за корупційні злочини невеликої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі корупційні злочини. У пунктах 1 ч. 3 ст. 81, ч. 4 ст. 82 КК встановлена пряма заборона на застосування цих видів звільнення від покарання до осіб, які вчинили корупційні злочини невеликої тяжкості. У свою чергу в пунктах 2, 3 ч. 3 ст. 81, ч. 4 ст. 82 КК не передбачено можливості такого застосування до осіб, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі корупційні злочини.

Другий висновок, навпаки, – позитивний, що ґрунтується на відсутності у зазначених нормах прямої заборони на застосування аналізованих видів звільнення від покарання до осіб, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі корупційні злочини. Враховуючи цю обставину, до осіб, котрі вчинили такі злочини умовно-дostroково звільнення від відбування покарання, часткова амністія, помилування, заміна невідбутої частини покарання більш м'яким можуть бути застосовані після фактичного відбуття засудженим строків, встановлених у пунктах 2, 3 ч. 3 ст. 81, ч. 4 ст. 82 КК для будь-якого тяжкого чи особливо тяжкого злочину (незалежно від того є він корупційний чи ні).

4. На сучасному етапі розвитку державності з урахуванням загального напрямку кримінальної політики (у тому числі і кримінально-процесуальної) у сфері рішучої протидії корупції перший висновок видається більш вірогідним. Законодавцю для простого та однакового застосування закону у пунктах 2, 3 ч. 3 ст. 81, ч. 4 ст. 82 КК лишалося лише прямо зазначити про виключення щодо тяжких та особливо тяжких корупційних злочинів, на кшталт того, як це зроблено у пунктах 1 ч. 3 ст. 81, ч. 4 ст. 82 КК. Однак у контексті аналізованого постають і такі риторичні запитання.

По-перше, наскільки є обґрунтованим встановлення заборони на застосування зазначених видів звільнення від покарання до осіб, які вчинили корупційні злочини невеликої тяжкості (ч. 1 ст. 210, ч. 1–3 ст. 354, ч. 1, 2, 4 ст. 358, ч. 1 ст. 364¹, ч. 1 ст. 365², ч. 1 ст. 368², ч. 1 ст. 368³, ч. 1 ст. 368⁴, ч. 1 ст. 369² КК)? По-друге, чому законодавець вирішив поширити можливість застосування ст.ст. 81, 82, 86, 87 КК лише на корупційні злочини середньої тяжкості? По-третє, який сенс корупціонерам, засудженим за тяжкі та особливо тяжкі злочини, під час відбування покарання демонструвати сумлінну поведінку та сумлінне ставлення до праці, якщо такі засуджені не бачитимуть перспектив бути звільненими від покарання (вони будуть усвідомлюють, що відбуватимуть покарання «від дзвінка до дзвінка»)? Як стосовно таких

засуджених буде досягатися мета виправлення (пріоритетна мета покарання за глибоким переконанням більшості юристів), якщо вони бачитимуть, що на застосування ст.ст. 81, 82, 86, 87 КК можуть претендувати особи, які вчинили будь-які інші тяжкі та особливо тяжкі злочини, зокрема, проти життя та здоров'я, статевої свободи, громадської безпеки, військові злочини, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, а також особи, які раніше звільнялися умовно-дostroково і вчинили новий умисний злочин протягом невідбутої частини покарання?

5. Вважаємо, що законодавцю не доцільно було б настільки суворо підходити до осіб, які вчинили корупційні злочини невеликої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі корупційні злочини, позбавляючи їх можливості у разі їхньої позитивної поведінки бути звільненими від покарання на підставі ст.ст. 81, 82, 86, 87 КК. Для таких осіб у пунктах 2, 3 ч. 3 ст. 81, ч. 4 ст. 82 КК видається оптимальним встановити більш тривалі строки фактично відбутого покарання, після відбуття яких засуджені б мали право на умовно-дostroкового звільнення, часткову амністію, помилування, заміну невідбутої частини покарання більш м'яким. Для цього п. 2 ч. 3 ст. 81 КК варто було б викласти у такій, наприклад, редакції: «2) не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин *невеликої* або середньої тяжкості...». Пункт 3 ч. 3 ст. 81 КК варто було б викласти у такій, наприклад, редакції: «3) не менше трьох чвертей строку покарання, призначеного судом за *корупційний тяжкий злочин*...». Також ч. 3 ст. 81 КК варто було б доповнити пунктом четвертим такого, наприклад, змісту: «4) не менше чотирьох п'ятих строку покарання, призначеного судом за *корупційний особливо тяжкий злочин*».

На внесення відповідних коректив у такому разі заслуговує і ст. 82 КК. Пункт п. 2 ч. 4 цієї статті варто було б викласти у такій, наприклад, редакції: «2) не менше половини строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин *невеликої* або середньої

тяжкості...». Пункт 3 ч. 4 ст. 82 КК варто було б викласти у такій, наприклад, редакції: «3) не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за корупційний *тяжкий злочин*, умисний особливо тяжкий

злочин...». Також ч. 4 ст. 82 КК варто було б доповнити пунктом четвертим такого, наприклад, змісту: «4) не менше трьох чвертей строку покарання, призначеного судом за *корупційний особливо тяжкий злочин*».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Голос України*. – 25 жовтня 2014 р. – № 206.
2. *Ткаченко Р. М.* Деякі особливості кримінальної кваліфікації та відповідальності у кримінальних провадженнях про корупційні злочини / Р. М. Ткаченко // «Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності»: матеріали міжн. наук.-практ. конф., 8–9 жовт. 2015 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) [та ін.]. – Х.: Право, 2015. – 528 с.
3. *Рекомендації V* Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності» (м. Харків, 8–9 жовтня 2015 р.). – Харків, 2015. – 12 с.

«АНТИКОРУПЦІЙНИЙ» ПРИНЦИП ЧИННОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОМУ УКРАЇНИ В ПРОСТОРИ

PRINCIPLE OF "ANTI-CORRUPTION" JURISDICTION UNDER THE UKRAINIAN CRIMINAL LAW

К. П. Задоя

Zadoya K. P.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

4 червня 2014 року набрав чинності Закон України (далі – ЗУ) від 13.05.2014 р. № 1261-VII, який у тому числі передбачав і доповнення ст. 8 Кримінального кодексу України (далі – КК) частиною другою, яка передбачає, що: «Іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні, також підлягають в Україні відповідальності згідно з цим Кодексом, якщо вони за межами України вчинили у співучасті із службовими особами, які є громадянами України, будь-який із злочинів, передбачених у ст.ст. 368, 368³, 368⁴, 369 і 369² цього Кодексу, або якщо

вони пропонували, обіцяли, надали неправомірну вигоду таким службовим особам, або прийняли пропозицію, обіцянку неправомірної вигоди чи одержали від них таку вигоду».

Ця законодавча новела заслуговує на увагу з огляду, щонайменше, на два запитання:

1) якими були причини доповнення КК зазначеним положенням;

2) яке місце ч. 2 ст. 8 КК у системі положень Кодексу, які визначають особливості чинності кримінального закону в просторі?